

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 341.231.145

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-3-42>**К. В. Громовенко**кандидат юридичних наук, ректор
Міжнародного гуманітарного університету

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті окреслено визначення специфіки регламентації визнання іноземних кваліфікацій у сфері вищої освіти в сучасному міжнародному праві. Автором вирішено наукові завдання аналізу та порівняння змісту відповідних регіональних угод, схвалених між державами під егідою ЮНЕСКО, пошуку в них спільних та відмінних рис, принципів такого регулювання, визначення передумов та наслідків, зокрема й для України, схвалення у цій сфері глобальної конвенції.

В рамках наукового пошуку доведено, що питання організації співпраці між собою держав у сфері вищої освіти стало пріоритетним питанням роботи ЮНЕСКО, яка ініціювала підготовку та підписання багатосторонніх договорів з питань взаємного визнання документів та досвіду, здобутого в рамках вищої освіти. Автором простежене дві хвилі таких угод, схвалених на регіональному рівні, відповідно у 1974-1983 роках та 1997-2019 роках.

Доведене, що зазначені угоди визначають вступ до вищої освіти, як право осіб, що володіють відповідною кваліфікацією, представляти свою кандидатуру і бути розглянутими з метою прийому до вищого навчального закладу. Так саме вищій навчальний заклад визначено в цих актах, як установу, що надає вищу освіту та є визнаною компетентним державним органом як складова її системи вищої освіти, визнання державою було вказано угодами як ключова ознака програми вищої освіти.

У статті відзначене, що для України сьогодні ключове значення має Конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти у європейському регіоні 1997 р., та що водночас схвалення у 2019 р. Глобальної конвенції з визнання кваліфікацій вищої освіти істотно модернізує відповідну систему взаємних зобов'язань країн світу. Автор відзначає, що стандарти відповідних регіональних та глобальної конвенції серед іншого визначають вищу освіту як публічне благо та публічну відповідальність, визнають за державою примат контролю у сфері вищої освіти, але водночас гарантують приватну вищу освіту та академічну автономію, вказують на важливість освітньої мобільності на усіх рівнях.

Механізми визнання кваліфікацій вищої освіти у вказаних конвенціях розбудовані на засадах взаємності та недискримінації, водночас вони презюмують варіативність національних систем вищої освіти та водночас потребу їх стандартизації, прозорості та уніфікації.

Ключові слова: академічні свободи, вища освіта, кваліфікація освіти, регіональні конвенції, університети, ЮНЕСКО.

Удосконалення правової регламентації аспектів освітніх відносин наразі стало виключно важливим питанням як вітчизняної, так й зарубіжної правової доктрини. У той самий час відповідний науковий аналіз не може бути повним без вивчення процесів розвитку міжнародних механізмів співпраці у сфері освіти, зокрема в щодо аспектів визнання іноземних кваліфікацій у сфері вищої освіти, що вбачається актуальним для вітчизняної правничої

доктрини. Тому метою цієї статті окреслено визначення специфіки регламентації визнання іноземних кваліфікацій у сфері вищої освіти в сучасному міжнародному праві. Для її досягнення слід вирішити наукові завдання аналізу та порівняння змісту відповідних регіональних угод, схвалених між державами під егідою ЮНЕСКО, пошуку в них спільних та відмінних рис, принципів такого регулювання, визначення передумов та наслідків, зокрема й для України,

схвалення у цій сфері глобальної конвенції. Серед вітчизняних фахівців питанням розвитку відповідних джерел міжнародного права приділяли увагу Б.В. Бабін, М.В. Буроменській, В.Г. Буткевич, О.О. Гріненко, А.І. Дмитрієв, В.В. Мицик тощо, водночас питання визнання кваліфікацій у сфері освіти в їх дослідженнях практично не підіймалися.

Питання організації співпраці між собою держав у сфері вищої освіти стало пріоритетним питанням роботи ЮНЕСКО, яка ініціювала підготовку та підписання багатосторонніх договорів з питань взаємного визнання документів та досвіду, здобутого в рамках вищої освіти. Хронологічно першим з таких актів стала Регіональна конвенція про визнання курсів, дипломів та ступенів вищої освіти у Латинській Америці та Карибському басейні від 19 липня 1974 р., що об'єднала 19 країн регіону. У ст. 1 цієї Конвенції визнання тлумачилося як прийняття уповноваженими органами держави дипломів, ступенів, кваліфікацій, виданих іншою державою-учасницею та надання їх володарю прав, що впливали б з наявності подібних національних дипломів, ступенів чи кваліфікацій. Визнання курсів означало можливість особи, яка навчалася у іншій державі-учасниці, можливість продовження навчання у вищих закладах освіти нарівні з особами, які здобули відповідну кваліфікацію в державі цього закладу, аналогічне правило встановлювалося для визнання курсів для проходження навчальної практики [10].

Важливе, що у ст. 1 Конвенції визнавалася роль середньої (базової) освіти (англ. «middle or secondary education») як серед іншого етапу для отримання вищої освіти (англ. «higher education»). При цьому сама вища освіта визначалася у цій частині конвенції 1974 р., як будь-яка форма освіти та досліджень на базі середньої освіти (англ. «at post-secondary level»), відкрита для усіх осіб, що отримали для неї належну кваліфікацію, або шляхом завершення середньої школи з сертифікатом або дипломом, або через проходження відповідної підготовки на умовах, встановлених державою. Також ця Конвенція 1974 р. у ст. 1 регламентувала категорію незавершеного курсу (англ. «partial studies») вищої освіти, за якою курс не був завершений згідно стандарту установи навчання, або за їх тривалістю або за їх змістом.

Водночас завданнями Конвенції 1974 р. були не тільки само по собі визнання дипло-

мів та курсів, фактично її метою, закріпленій у ч. 1 ст. 2 було визначено уніфікацію процедур у сфері вищої освіти, яка мала б полягати у:

- забезпеченні державами спільного користування наявними освітніми ресурсами;

- максимально можливій гармонізації умов вступу у вищі навчальні заклади між державами;

- застосуванні однакової термінології та критеріїв для оцінювання, зокрема для спрощення порівняння пройдених курсів;

- запровадженні «динамічної концепції урахування знань», гарантованих дипломами;

- запровадженні широких критеріїв оцінювання незавершених курсів, виходячи не тільки з академічної програми, але й з «міждисциплінарної природи вищої освіти»

- гарантуванні невідкладності визнання дипломів, курсів, ступенів та свідоцтв як для академічних, так й для професійних потреб;

- забезпеченні міждержавного обміну інформацією та документацією в сферах освіти, науки та технології;

- постійному удосконаленні в рамках регіону академічних програм, яке поруч із плануванням освіти може забезпечити оптимальне використання освітніх ресурсів регіону;

Для реалізації завдань Конвенції 1974 р. нею передбачалося активізацій укладання державами двосторонніх, субрегіональних та міжрегіональних угод, а також пряме укладання угод між установами вищої школи, співпраця із уповноваженими національними та міжнародними організаціями [10].

Варто додати, що у наступному іншій регіональній угоді, укладеній з аналогічних питань під егідою ЮНЕСКО, мали подібний зміст. В якості прикладу варто навести наступну Конвенцію про визнання курсів, дипломів та ступенів вищої освіти в арабських та європейських державах Середземного моря, підписану в Ніцці 17 грудня 1976 р. Ця угода об'єднала одинадцять країн (Єгипет, Італія, Кіпр, Ліван, Лівія, Марокко, Мальта, Туніс, Туреччина, Франція та Югославія) та за формулюваннями, цілями, завданнями, визначенням категорії вищої освіти тощо була подібною до вищевказаної Конвенції 1974 р. [3].

Як Конвенція 1974 р., так й Конвенція 1976 р. у преамбулах нагадували про поставлену ЮНЕСКО кінцеву мету – схвалення універсальної Міжнародної конвенції щодо визнання та дійсності свідоцтв, дипломів і ступенів, які

присуджуються вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами в усіх країнах. Крім того, у преамбулі Конвенції 1976 р. згадувалося про потребу «зміцнювати культурні зв'язки, що з найдавніших часів склалися» між державами регіону «в силу історичних факторів і факторів географічної близькості» та вбачаючи важливість конвенції задля

- сприяння найбільш ефективному корисному використанню всіх закладів освіти, що діють на території відповідних держав;

- забезпечення більшої мобільності викладачів, студентів, науковців та фахівців;

- зменшення труднощів осіб, які навчалися за кордоном, при поверненні в свої країни [3].

Цікаво, але майже подібний текст та приписи мала й Конвенція про визнання курсів, дипломів та ступенів вищої освіти в арабських державах, підписана у Парижі 22 грудня 1978 р. Цей міжнародний договір об'єднав вісімнадцять держав Азії та Африки, при цьому він не містив жодних норм, спрямованих на координацію виконання окремими з цих країн (Єгипет, Ліван тощо) водночас вимог Конвенцій 1976 р. та 1978 р. У преамбулі конвенція 1978 р. посилалася на «спільну спадщину та близькість суспільств, інтелектуальні та культурні зв'язки між ними» та водночас на бажання вточити та конкретизувати інтелектуальне та культурне співробітництво, закріплене у Арабському культурному договорі від 27 листопада 1945 р. та Пакті арабської культурної єдності від 29 лютого 1964 р. [4].

Як й попередні Конвенції 1974 р. та 1976 р., угода 1978 р. передбачала формування спеціального органу, а саме Регіонального комітету, який мав би забезпечити співпрацю наявних інституцій, таких як Асоціація арабських університетів та Арабська організація освіти, культури та науки (ст. 7). Такий Регіональний комітет мав складатися з представників всіх держав-учасниць, а його секретаріат мав забезпечуватися з боку ЮНЕСКО та Арабська організація освіти, культури та науки, які разом з іншими зацікавленими організаціями мали право брати участь в його зустрічах. До повноважень Регіонального комітету Конвенція 1978 р. відносила аналіз періодичних звітів держав про її виконання, сприяння університетам держав-учасниць у їх самооцінці, надання рекомендацій загального чи конкретного характеру державам-учасницям. Також секретаріат Регіонального комітету отримав право прямої взаємодії з профіль-

ними міністерствами держав конвенції, а сам комітет – право пропонувати державам плани та процедури реалізації конвенції [4].

Наступна аналогічна регіональна угода, Конвенція про визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту та учбових ступенів у державах регіону Європи, була схвалена 21 грудня 1979 р. у Парижі. Цей договір об'єднав 33 учасника, включно з США, Ватиканом, СРСР та Українською РСР й залишається чинним для України у відносинах з державами, де він не був заміненим наступними угодами. У Конвенції 1979 р. також визнається, що більшість європейських країн вже уклали між собою двосторонні або субрегіональні угоди, зокрема про еквівалентність або визнання дипломів, але констатується, що відповідні заходи не вирішили проблему повністю. При цьому наголошується, що значна різноманітність наявних систем вищої освіти в Європі є винятковим культурним багатством [2].

Наступна Регіональна конвенція про визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту та учбових ступенів у африканських державах була укладена в Аруші 5 грудня 1981 р. та об'єднала 30 держав континенту. Ця конвенція у преамбулі посилалася на Статут Африканського Союзу та згадувала негативні наслідки колоніального домінування та «відповідного поділу Африканського континенту», «важко здобуті незалежність та суверенітет» держав-учасниць [7].

Дещо пізніше в Бангкоку було підписано Регіональну конвенцію щодо визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту і наукових ступенів у державах Азії та Тихого океану від 16 грудня 1983 р. Ця угода не набула вагомого поширення та об'єднала 14 держав, включно з СРСР (також Австралія, Бутан, В'єтнам, Індія, Індонезія, Китай, Лаос, Непал, Північна Корея, Таїланд, Туреччина, Філіппіни та Шрі-Ланка). За запровадженими механізмами ці конвенції були подібні іншим регіональним угодам 1974-1980 років [8]. Цікаво, що згідно ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р. № 1543-XII Конвенція 1983 р. досі є чинною у відносинах між Україною та вищевказаними державами Сходу [13].

Таким чином за 1974-1983 роки більшість регіонів світу було охоплене конвенціями про визнання кваліфікацій та дипломів. Наступний етап міжнародного регулювання відповідних відносин почався у 1997 р. із схваленням

Конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти у європейському регіоні. Ця Конвенція була розроблена та схвалена під спільною егідою Ради Європи (далі – РЄ) та ЮНЕСКО, при цьому її наразі ратифікували 47 держав Ради Європи (крім Греції та Монако), а також Європейський Союз (далі – ЄС), Ватикан та вісім держав, що не є членами РЄ (Австралія, Білорусь, Канада, Ізраїль, Казахстан, Киргизстан, Нова Зеландія та Таджикистан) [5].

У цій Конвенції, яка за класифікацією РЄ отримала № 165, у преамбулі визнано, що вища освіта слугує ключовим фактором розширення і розвитку знань, вона є винятково цінним культурним й науковим надбанням для кожного індивіда та для суспільства. Преамбула відзначає, що вища освіта відіграє життєво важливу роль у зміцненні миру, взаєморозуміння й терпимості, та в створенні взаємної довіри між народами і країнами. Також преамбула Конвенції № 165 згадує про потребу розширення академічної мобільності, відзначає роль принципу автономії навчальних закладів та проголошує, що справедливе визнання кваліфікацій є ключовим елементом права на освіту, так само як і обов'язком суспільства [5].

При цьому робиться відсилання на угоди, схвалені РЄ щодо вищої освіти раніше, а саме на Європейську конвенцію про еквівалентність дипломів, які надають допуск до університетів 1953 р. та Протокол до неї 1964 р., Європейську конвенцію про еквівалентність періодів навчання в університетах 1956 р., Європейську конвенцію про академічне визнання університетських кваліфікацій 1959 р. та Європейську конвенцію про загальну еквівалентність періодів навчання в університетах 1990 р.

Але водночас Конвенція № 165 вказує на подовження практики вищенаведеної Конвенції ЮНЕСКО про визнання навчальних курсів, дипломів про вищу освіту і вчених ступенів у державах регіону Європи 1979 р. та згадує про вищевказану Регіональну конвенцію ЮНЕСКО 1976 р. Більш того, у Конвенції № 165 визнавалося, що інші регіональні конвенції ЮНЕСКО також мають братися до уваги під час її застосування. Цікаво, що у преамбулі цього акту не визначалося підстав перегляду усіх вищевказаних актів новою конвенцією, крім загальної тези про зростання диференціації національних освітніх систем [5].

Ключовою відмінністю Конвенції № 165 від регіональних конвенцій ЮНЕСКО

1974-1983 років слід вважати розгорнутий глосарій, викладений у ст. 1 цієї угоди. Зокрема вища освіта визначається, як усі види курсів навчання чи груп курсів навчання, а також підготовки фахівців або дослідників на рівні, що є наступним до середнього, які визнаються відповідними державними органами як складові її системи вищої освіти.

Отже, ця угода ключовим фактором вищої освіти визначає її визнання державою як такої. Доступ до вищої освіти Конвенція № 165 визначає, як право осіб, що володіють відповідною кваліфікацією, представляти свою кандидатуру і бути розглянутим з метою прийому до вищого навчального закладу. Так саме вищій навчальний заклад визначено в цьому акті, як установа, що надає вищу освіту та є визнаною компетентним державним органом як складова її системи вищої освіти, визнання державою було вказано як ознака програми вищої освіти.

В свою чергу прийом в навчальні заклади і на програми вищої освіти у цьому регіональному договорі 1997 р. визначався як дія або як система, що дозволяє кандидатам з відповідною кваліфікацією продовжувати вищу освіту в певному навчальному закладі та/або за певною програмою вищої освіти. Кваліфікація, що дає доступ до вищої освіти, у Конвенції № 165 вказувалася як будь-який виданий компетентним органом диплом або інше свідоцтво, що засвідчує успішне закінчення освітньої програми та надає власнику кваліфікації право на розгляд його участь у процедурі допуску до вищого навчального закладу [5].

Такий підхід Конвенції № 165 певною мірою контрастує із стандартами вищої освіти, закріпленими в універсальних актах з прав людини стосовно права на освіту. Втім, й Конвенція 1997 р. була змушена у ст. 2 констатувати, що в окремих державах-учасницях відповідні повноваження на прийняття рішень з питань визнання у сфері вищої освіти володіють не державні органи, а «окремі вищі навчальні заклади або інші органи», які держави могли лише «заохочувати» а не примушувати до застосування положень конвенції; за таких умов держави мали звітувати до РЄ та ЮНЕСКО про повноваження відповідних автономних органів [5].

У ст. 3.1 Конвенції 1997 р. приписувалося за будь-яких обставин забезпечити доступ до уповноваженого органу власникам іноземних кваліфікацій, на прохання щодо їх оцінки; розгляд таких звернень мав здійснюватися без

жодної дискримінації. За ст. 3.2 держави мали забезпечити відкритість, узгодженість і надійність процедур і критеріїв оцінки та визнання кваліфікацій, водночас процедура такої оцінки та визнання ретельно регламентувалася ст. 3.3 Конвенції 1997 р. [5].

Зокрема, відповідальність за надання належної та сумлінної інформації про кваліфікації, визнання яких запитується, покладалася на заявника, із збереженням обов'язку установи, яка цю кваліфікацію надала, надавати інформацію як заявнику, так й органу іншої держави, куди він звернувся. За цих умов обов'язок доводити, що заява не відповідає відповідним вимогам, покладалася на орган, який здійснює оцінку за зверненням заявника у розумний строк із забезпеченням права заявника на оскарження відмови (ст. 3.5). Також, за ст. 3.4 Конвенції, для полегшення визнання кваліфікацій кожна держава мала забезпечити надання належної і чіткої інформації про її систему освіти [5].

Регулюючи аспекти визнання кваліфікацій та курсів у ст. 4.6 та 4.7, Конвенція № 165 давала права обмежити доступ до конкретного навчального закладу, за умов встановлення процедур прийому, які мали передбачати й оцінку іноземних кваліфікацій за принципами справедливості і недискримінації, а також за умов володіння певними мовами. У статтях 5.1 – 5.3 цієї Конвенції зазначався обов'язок визначати лише завершені періоди іноземного навчання в рамках програми вищої освіти, з можливістю отримати оцінку такого періоду іноземного навчання на прохання заявника. Водночас таке визнання не мало бути автоматичним та для його ефективності вбачалося за потрібне укладання двосторонніх угод, зокрема між закладами вищої освіти різних держав, а також й потреба видачі студентам свідоцтв чи виписок з заліково-екзаменаційної відомості.

За ст. 6.3 Конвенції № 165 визнання іноземної кваліфікації вищої освіти може тягти за собою такі наслідки, як доступ до подальшого навчання в системі вищої освіти, включаючи складання відповідних іспитів, підготовку за програмами докторської дисертації використання академічного звання відповідно до законів, правил чи юрисдикції сторони, яка здійснила визнання. Таке визнання також могло полегшувати для заявника на аналогічних умовах доступ до ринку праці держави визнання. Крім того, у ст. 6.4. передбачалося робити

оцінку кваліфікації вищої освіти, яку надає конкретний іноземний заклад освіти. Це мало тягти надання стосовно такого закладу у державі визнання загальної рекомендації для цілей зайнятості, рекомендації щодо допуску до його програм або рекомендації органам інших національних юрисдикцій [5].

Конвенція 1997 р. у розділі 8 регламентує аспекти обов'язку держави надавати повну інформацію про навчальні заклади її системи вищої освіти та про їх програми, якщо в іншій державі виникло питання підтвердження такої кваліфікації. У разі створення державою системи офіційної оцінки вищих навчальних закладів і програм освіти має також надаватися інформація про методи та результати такої оцінки, про стандарти якості кожного типу навчального закладу тощо. Також, згідно ст. 8.2 Конвенції 1997 р. кожна її держава-учасниця має забезпечити підготовку, оновлення та публікацію: огляду різних видів вищих навчальних закладів її системи вищої освіти, з характеристиками, властивими кожному виду; переліку визнаних нею вищих навчальних закладів, як державних так й приватних, із зазначенням їх компетенції та видів кваліфікацій, умов доступу до їх програм навчання; описань програм вищої освіти; переліку вищих навчальних закладів, розташованих поза межами території держави, які вона вважає складовими її системи освіти. Також, за ст. 9.1 та 9.2 цієї угоди сторони мають забезпечити функціонування відкритих систем опису кваліфікацій вищої освіти та роботу відповідних національних інформаційних центрів з питань вищої освіти, забезпечення таких центрів необхідними ресурсами [5].

Характерною відмінністю Конвенції № 165 слід вважати врахування особливих потреб біженців, переміщених осіб, та осіб, що знаходяться в подібному стані. У розділі 7 цієї угоди вимагається здійснити справедливу й оперативну оцінку того, чи відповідають такі особи відповідним вимогам для доступу до вищої освіти, продовження навчання за програмами вищої освіти, навіть в тих випадках, коли кваліфікації були отримані ними в одній із держав Конвенції, але не можуть бути підтверджені документально. Згідно розділу 10 Конвенції 1997 р. нагляд за її виконанням мали забезпечити спеціально утворений для цього конвенційний Комітет, до складу Комітету входять по одному представнику від кожної держави-учасниці, та Європейська мережа національ-

них інформаційних центрів інформації про академічність, мобільність та визнання, створена на основі рішень, прийнятих 9 червня 1994 р. Комітетом міністрів РЄ та 18 червня 1994 р. Регіональним комітетом ЮНЕСКО для Європи [5].

Важливо вказати, що схвалення Конвенції 1997 р. започаткувало перегляд й інших регіональних угод, ініційований ЮНЕСКО. Наступним таким актом стала Азійсько-Тихоокеанська регіональна конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти, підписана в Токіо 26 листопада 2011 р. Втім, наразі у цьому договорі беруть участь лише дев'ять держав (Бангладеш, Вірменія, Камбоджа, Китай, Лаос, Маршалли, Республіка Корея, Східний Тимор та Туреччина) та Ватикан. Аналіз змісту Конвенції 2011 р. свідчить про застосування у ній більшості механізмів Конвенції 1997 р. Крім того, у Конвенції 2011 р. окремо згадано про додаток до диплому ЮНЕСКО, як такий що був уперше легалізований за Конвенцією 1997 р. (де він згадується) та означає документ, що описує природу, рівень, контекст, зміст та статус курсів, викладених та успішно опанованих здобувачем, вказаним у дипломі, до якого стосується цей додаток [1].

При цьому, зважаючи на існування попередньої вищезгаданої регіональної угоди про визнання кваліфікацій 1983 р., держави-учасниці зобов'язалися не приєднуватися до Конвенції 1983 р. (якщо вони це не зробили раніше) та не застосовувати у відносинах між собою вимоги раніше ратифікованої Конвенції 1983 р., залишаючи їх для взаємодії з третіми країнами – членами конвенції 1983 р. [1]. Таким чином для України, за умов неповного охоплення держав регіону Азії Конвенцією 2011 р., склалася парадоксальна ситуація вигідності подальшої участі у Конвенції 1983 р., ратифікованій СРСР, хоча звісно ключовим регіональним актом для нашої держави є наразі саме Конвенція 1997 р.

Перегляд регіональної угоди відбувся й після підписання 12 грудня 2014 р. у Аддис-Абебі Переглянутої конвенції про визнання курсів, свідоцтв, дипломів, ступенів та інших академічних кваліфікацій вищої освіти для африканських держав. До цієї Переглянутої конвенції наразі приєдналося двадцять країн Африки, а також Ватикан. Зміст статей цієї угоди є подібним до Конвенції 1997 р. та Конвенції 2011 р., водночас певну цікавість становить доволі оригінальна преамбула документу. Зокрема у ній йдеться про визначну роль систем освіти у забезпеченні інтеграції Африкан-

ського континенту через співпрацю між закладами вищої освіти [11].

Також преамбула Конвенції 2014 р. вказує на те, що «право на освіту формує складову базових прав людини, що зумовлює потребу у спрощенні доступу до вищої освіти максимальній кількості населення, з урахуванням їх здібностей та незалежно від їх соціального статусу, статі, національності чи належності». Крім того, у Преамбулі визначалося, що вища освіта є публічною послугою, яку забезпечують публічні та приватні установи, організація та робота яких загострює величезну важливість принципів академічної свободи та автономії університетів й дослідницьких інститутів, застерігає щодо потреби захисту цих принципів. Також вказується на потребу диверсифікації, диференціації та розширення змісту систем вищої освіти Африки та на потребу адаптувати правові інструменти та практики мобільності студентів, викладачів та дослідників на національних, континентальному та глобальному рівнях [9].

У преамбулі Конвенції 2014 р. також вказується на потребу розробки зовнішніх та внутрішніх механізмів перевірки якості, інформаційно-комунікаційних технологій, відкритого дистанційного навчання, транскордонної освіти та використання відкритих освітніх ресурсів. Ця частина угоди також містила посилання на «Світову декларацію вищої освіти XXI сторіччя: бачення та дії», схвалену ЮНЕСКО у 1998 р., результати Світової конференції вищої освіти 2009 р. та навіть Загальну угоду щодо торгівлі послугами Світової організації торгівлі. У статтях 4.9 та 4.10 Конвенції 2014 р. передбачене утворення конвенційного комітету та Африканської мережі національних структур імплементації для реалізації приписів договору, секретаріати яких призначатимуться Генеральним секретарем ЮНЕСКО [9].

Пізніше під егідою ЮНЕСКО 13 липня 2019 р. в Буенос-Айресі було схвалено нову Регіональну конвенцію з визнання курсів, дипломів та ступенів вищої освіти у Латинській Америці та Карибському басейні. Цей акт за змістом був подібним конвенціям 2011 та 2014 років та у ст. 3 визначав вищу освіту як будь-яку форму навчання та досліджень після освіти базового рівня, юридично визнану у такій якості, включаючи університетську освіту та різні форми третього рівня освіти (англ. «tertiary education»), рівень якої має бути доступним для усіх осіб із здібностями для вищої освіти та підтриманим дипломом,

ступенем чи сертифікатом про наявність базової шкільної освіти або іншим визначеним державою механізмом [9].

Втім у XXI ст. ЮНЕСКО, ініціював та реалізував оновлення регіональних конвенцій про визнання кваліфікацій та документів вищої освіти, не зупиняло роботи над підготовкою та схваленням проекту універсальної конвенції із зазначених питань. Як відзначав у 2018 р. С.А. Скієрвен, директор з питань іноземної освіти Норвезького бюро освіти, у листопаді 2017 р. ЮНЕСКО на 39-й сесії Генеральної конференції вирішило подовжити підготовку Глобальної конвенції з визнання кваліфікацій вищої освіти для її схвалення на наступній сесії. Проект конвенції було надіслане до держав-учасниць та до окремих міжнародних організацій за отриманням коментарів за зауважень [12].

До того ж, як вказувало при цьому ЮНЕСКО, «майбутня конвенція стане великим кроком увперед щодо прав здобувачів отримати власну вищу освіту за сприяння національних уповноважених структур у чесній, транспарентній та недискримінаційній формі» та «посилить довіру до систем вищої освіти та механізмів їх забезпечення якості» [12]. Вказаний акт дійсно було схвалено на 40-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в Парижі 25 листопада 2019 р. У преамбулі Глобальної конвенції, крім відсилань до Статуту ООН, Конституції ЮНЕСКО, Декларації 1948 р., Конвенції ЮНЕСКО 1960 р. та 1989 р., Пакту 1966 р., Декларації 2007 р., міститься також посилання на Конвенцію про статус біженців 1951 р. та Конвенцію про статус осіб без громадянства 1954 р., а також згадка про рекомендації ЮНЕСКО про статус викладацького персоналу вищої освіти 1997 р. та про науку та наукових співробітників 2017 р. [6].

Характерно, що у преамбулі Глобальної конвенції визнається значущість вищої освіти, що надається публічними та приватними установами, як публічного блага та водночас як публічної відповідальності, й наголошується на потребі підтримки та захисту принципів академічної свободи та автономії установ вищої освіти. Наданий перелік визначень у ст. 1 Глобальної конвенції в цілому є подібним до переліків досліджених вище регіональних конвенцій, втім варто навести запропоноване тлумачення забезпечення транскордонної освіти, як усіх шляхів поширення, які сприяють руху людей, знань, програм, постачальників та академічних програм через кордони держав, включаючи але не обмежую-

чись спільні міжнародні ступені, транскордонну вищу освіту, транснаціональну освіту, офшорну освіту та освіту без кордонів [6].

Глобальна конвенція у ст. 1 визначає вищу освіту як всі типи навчальних програм або наборів курсів навчання на після-базовому рівні, визнані компетентними органами та належні до системи вищої освіти. Так саме ознаками вищого навчального закладу та програми вищої освіти конвенція визначала їх належність до системи вищої освіти та визнання уповноваженими органами. Таким чином ці визначення Глобальної конвенції є певною мірою абстрактними. Водночас варто вказати на спробу визначення у цій угоді гарантії якості як постійного процесу оцінювання якості системи, установ, програм вищої освіти компетентною структурою для гарантування підтримання й розвитку прийнятних освітніх стандартів [6].

З новел Глобальної конвенції варто навести вимоги ч. 4 та ч. 5 ст. 2 стосовно забезпечення інклюзивної глобальної мережі для чесного, транспарентного, послідовного, узгодженого, своєчасного та надійного визнання кваліфікацій щодо вищої освіти, забезпечення поваги, підтримки та захисту автономії та різноманіття установ та систем вищої освіти. Також важливими слід визнати норми ч. 3, ч. 4 ст. 3 конвенції, за якими рішення про визнання кваліфікацій вищої освіти мають ґрунтуватися на обґрунтованих яasnих критеріях та чесним, прозорим та недискримінаційним процедурам, відзначати фундаментальну важливість рівного доступу до вищої освіти як до публічного блага. Також рішення про визнання кваліфікацій мають ґрунтуватися на відповідній, достовірній, доступній та актуальній інформації про системи, інститути чи програми вищої освіти та механізми забезпечення якості, що має надаватися уповноваженими органами, офіційними національними центрами [6]. Таким чином Глобальна конвенція насамперед уніфікувала вже наявні міжнародні стандарти у цій сфері, раніше викладені під егідою ЮНЕСКО в регіональних угодах.

Отже варто прийти до наступних висновків. Організація співпраці між собою держав у сфері вищої освіти стала пріоритетним питанням роботи ЮНЕСКО, яка ініціювала підготовку та підписання багатосторонніх договорів з питань взаємного визнання документів та досвіду, здобутого в рамках вищої освіти. Можна простежити дві хвилі таких угод, схвалених на регіональному рівні, відповідно у 1974-

1983 роках та 1997-2019 роках. Для України сьогодні ключове значення має Конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти у європейському регіоні 1997 р., водночас схвалення у 2019 р. Глобальної конвенції з визнання кваліфікацій вищої освіти істотно модернізує відповідну систему взаємних зобов'язань країн світу.

Стандарти відповідних регіональних та глобальної конвенції серед іншого визначають вищу освіту як публічне благо та публічну відповідальність, визнають за державою пріоритет контролю у сфері вищої освіти, але водночас гарантують приватну вищу освіту та академічну автономію, вказують на важливість освітньої мобільності на усіх рівнях. Механізми визнання кваліфікацій вищої освіти у вказаних конвенціях розбудовані на засадах взаємності та недискримінації, водночас вони презюмують варіативність національних систем вищої освіти та водночас потребу їх стандартизації, прозорості та уніфікації.

Подальше відображення питань співпраці держав у сфері вищої освіти в сучасних міжнародних договорах має стати предметом окремих наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Asia-Pacific Regional Convention on the Recognition of Qualifications in Higher Education Tokyo, 26 November 2011. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=48975&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
2. Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees concerning Higher Education in the States belonging to the Europe Region, Paris, 21 December 1979. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13516&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
3. Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees in Higher Education in the Arab and European States Bordering on the Mediterranean, Nice, 17 December 1976. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13514&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
4. Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees in Higher Education in the Arab States, Paris, 22 December 1978. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13517&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
5. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region, Lisbon, 11 April 1997 UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13522&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
6. Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education, Paris, 25 November 2019 UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49557&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
7. Regional Convention on the Recognition of Studies, Certificates, Diplomas, Degrees and other Academic Qualifications in Higher Education in the African States, Arusha, 5 December 1981 UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13518&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
8. Regional Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees in Higher Education in Asia and the Pacific Bangkok, 16 December 1983. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13523&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
9. Regional Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees in Higher Education in Latin America and the Caribbean, Buenos Aires, 13 July 2019 UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49523&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
10. Regional Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees in Higher Education in Latin America and the Caribbean, Mexico City, 19 July 1974. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13512&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
11. Revised Convention on the Recognition of Studies, Certificates, Diplomas, Degrees and Other Academic Qualifications in Higher Education in African States Addis Ababa, 12 December 2014. UNESCO. URL : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49282&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.01.2020).
12. Skjerven S. A. A Global Convention on the Recognition of Higher Education Qualifications / Stig Arne Skjerven. ENIC Bureau. URL : <https://www.groningendeclaration.org/wp-content/uploads/2018/Presentations/04-20%20KEY%20NOTE%20Stig%20Arne%20Skjerven%20Global%20Recognition%20Convention%20and%20Digitization.pdf> (Last accessed: 13.01.2020).
13. Про правонаступництво України : Закон України від 12 вересня 1991 р. № 1543-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.

Gromovenko K. V. International Legal Regulation of Recognition of Foreign Higher Education Qualifications

The article defines the specifics of the regulation the recognition of foreign qualifications in the field of higher education in modern international law. The author solves the scientific tasks of analyzing and comparing the content of relevant regional agreements approved by UNESCO member States, finding common ground and distinctive features, principles of such regulation, determining the preconditions and consequences, including for Ukraine, of approval in this area of the global convention.

Within the framework of scientific research it is proved that the issue of organization of cooperation between the states in the field of higher education has become a priority issue of the work of UNESCO, which initiated the preparation and signing of multilateral agreements on the mutual recognition of documents and experience gained in higher education. The author traced two waves of such agreements approved at the regional level, respectively in 1974-1983 and 1997-2019.

It has been proven that these agreements define admission to higher education as the right of persons with appropriate qualifications to submit their candidature and be considered for admission to higher education. Just as a higher education institution is defined in these acts as an institution providing higher education and is recognized by the competent state body as part of its higher education system. Also the recognition by the state has been cited by those agreements as a key feature of the higher education program.

The article points out that the Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region of 1997 (Lisbon Convention) is of key importance for Ukraine today, and that at the same time the approval in 2019 of the Global Convention on the Recognition of Higher Education Qualifications substantially modernizes the relevant system of mutual obligations of all the countries of the world.

The author notes that the standards of the relevant regional and global convention, among other things, define higher education as a public good and public responsibility, recognize the primacy of control in higher education by the state, but at the same time guarantee the private higher education and academic autonomy, point to the importance of educational mobility at all levels of educational mobility.

The mechanisms for recognizing higher education qualifications in these conventions are based on reciprocity and non-discrimination, while at the same time overcoming the variability of national higher education systems and at the same time the need for their standardization, transparency and unification.

Key words: *academic freedoms, higher education, qualification of education, regional conventions, universities, UNESCO.*